

Verdensspillet

Fodboldhistorie fra de første spark
til Verdensmesterskaberne

Verdensspillet

Fodboldhistorie fra de første spark
til Verdensmesterskaberne

Jørn Hansen

Syddansk Universitetsforlag
2014

© Jørn Hansen og Syddansk Universitetsforlag 2014
University of Southern Denmark Studies in History
and Social Sciences vol. 488

Omslagsfoto: Polfoto. Maracaña-stadion i Rio de Janeiro, juni 2013,
hvor Brasilien spillede mod England.

Omslag, sats og tryk: Specialtrykkeriet Viborg
ISBN 978 87 7674 823 4

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller
anden mangfoldiggørelse af denne bog
er kun tilladt med forlagets tilladelse eller
ifølge overenskomst med Copy-Dan.

For henvisninger til bogens illustrationer
henvises til listen bagerst i bogen.
Forlaget har søgt at finde ophavsretshavere
til alle illustrationer, men i enkelte tilfælde
har dette desværre ikke været muligt.
Der henvises i den forbindelse til
kontaktinfo nederst.

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

www.universitypress.dk

Indhold

Forord	9
Indledning	11
<i>Kapitel 1</i>	
Da fodbold blev til sport	15
Folkefodbold, et traditionelt boldspil	16
Fodbold på kostskolerne	19
Football Association og fastlæggelsen af fælles regler	22
Cupfinale og spillets udbredelse i Storbritannien	24
Professionel fodbold og The Football League	27
<i>Kapitel 2</i>	
Fra Storbritannien til kontinentet	35
Danmark	36
Udbredelse i resten af Europa	42
Spillets udbredelse i Tyskland, Østrig-Ungarn og Rusland	44
<i>Kapitel 3</i>	
Den første globale sport	53
Fodbolds rolle i det nye Europa	53
Sydamerika	67
<i>Kapitel 4</i>	
Spillets internationale organisering og de første internationale mesterskaber	77
De første olympiske lege og FIFA's dannelse	78
OL som forløber for verdensmesterskaberne og dansk fodbolds storhedstid	82
FIFA's store krise og skandaleturneringen i Antwerpen	88
De bedste amatører: Dansk fodbold går enegang	91
Europa bliver sat på plads	94

Indhold

Kapitel 5

Massehysteri og nationalisme.

De første verdensmesterskaber	99
Massehysteri i Uruguay	101
Verdensmesterskaber i et ideologisk splittet Europa	105
VM i Frankrig og farvel til Østrigs »Wunderteam«	111
2. Verdenskrig. DBU's samarbejde med Tyskland og »oprøret i Parken«	113
FIFA på vej mod en ny begyndelse	118
VM i Brasilien. Kaos og faglig konflikt i Sydamerika	122

Kapitel 6

Mellem tradition og fornyelse	129
Europas magtposition trues og engelsk nedtur på Wembley – UEFA dannes	130
Ud af ruinerne – Miraklet i Bern	134
Folkeopstand, eksil og FIFA-karantæne	140
Ungarnshjælp, idrætsboycot og DDR-landskamp uden nationalhymne	142
Sambafodbold, catenaccio og det tredje mål	145
Mediebøld i Mexico	156

Kapitel 7

Det store spring fremad	159
Visioner og marketing	163
Danmark som uofficiel verdensmester. Kvindefodbolden og fodboldmændene	166
Et opgør med den danske mentalitet	173
Menotti og juntaen samt tysk-østrigsk forståelse	176
Hooligans og roligans og VM i Mexico	181
Italiensk lavpunkt, USA på vej frem og fodboldmigration	186
»If you can't join them, beat them« – Et dansk mellem spil	188
Fodbolden på vej ind i det 21. århundrede	190
Et sommereventyr og anerkendt tysk nationalfølelse	194

Kapitel 8

Fodbolden og en ny verdensorden	197
Det arabiske Mellemøsten – Qatar	198
Rusland og Putins VM	202
Vuvuzela-larm og fredeligt samvær i Sydafrika 2010	204
FIFA's internationale uorden	207
Samba- eller resultatbold og uro – frem mod VM i Brasilien 2014	211

Kapitel 9

Fodboldens plads i en global eventkultur	217
Mellem anarki og regulering	220
FIFA og IOC	224

Litteratur og kilder	227
-----------------------------------	-----

Indeks	235
---------------------	-----

Billedkilder	239
---------------------------	-----

Forord

Forud for VM i Tyskland 2006 udgav Syddansk Universitetsforlag min bog *Fodbold – en kort verdenshistorie*, som har været udsolgt et stykke tid. Jeg har derfor været i dialog med forlaget om en ny bog, der kan stå på skuldrene af den gamle, og resultatet heraf er blevet den foreliggende fremstilling *Verdensspillet. Fodboldhistorie fra de første spark til Verdensmesterskaberne*. Denne titel er valgt, fordi bogen handler om fodboldens udvikling fra traditionelt folkespil til moderne fodbold, sådan som det blev regelsat af Football Association i Storbritannien i 1863, og så den videre udvikling til det verdensomspændende spil med VM-slutrunder, som FIFA siden 1930 har været med til at etablere og haft ejerskabet til. Men titlen *Verdensspillet. Fodboldhistorie fra de første spark til Verdensmesterskaberne* er også valgt, fordi fodboldhistorie vitterlig er en mangefacetteret verdenshistorie. Der er også tale om et stykke kulturhistorie, hvor spillets udbredelse, dets nationale egenarter og de forskellige spillesystemer er centrale, hvortil kommer den internationale iscenesættelse, som fodbolden til stadighed undergår. I FIFA er der derfor de seneste årtier foregået et helt særegent spil om verdensspillet, som bogen også beretter om.

Bogens første kapitler bygger på den tidligere bog, men er forsøgt bragt up to date. I nogle af de senere kapitler er føjet ny viden til om blandt andet dansk amatør fodbold, medens især de tre seneste kapitler indeholder ny viden om fodboldens og FIFA's seneste udvikling. Det er dog alligevel klart, at en fortælling om et spil, der alene i dets moderne form har eksisteret i over 150 år, betyder til- og fravalg, og de følgende sider er min udlægning af, hvad der er vigtigt og interessant i et større kulturelt og politisk perspektiv. Derudover er fremstillingen også båret af en kærlighed til den unikke sport, som fodbold nu engang er, hvilket også burde fremgå.

Jørn Hansen
Odense, 2. april 2014

Indledning

Fodbold er i dag verdens mest udbredte sport. Den dyrkes af begge køn fra de alleryngste poder til oldboys og -girls og spænder i bredden fra de laveste serier med deres socialt anlagte hold til nogle af klodens mest feterede stjerner i for eksempel Champions League eller ved verdensmesterskaberne for landshold. Fodbold har en enorm udbredelse, men er samtidig noget meget forskelligt for hver af os. For mange er det et bestemt mesterskab på tv, en bestemt kamp på et stadion for mange år siden, et bestemt idol fra ens ungdomsår. For utallige mennesker er fodbold forbundet med fælles erindringer, lige fra duften, når græsset grønnes i foråret, til samværet på og uden for banen.

Men fodbold er meget mere end fodbold. Fodbold skaber sammenhæng i en verden, som bliver stadig mere fragmenteret. Spilletts kolossale popularitet har betydet, at fodbold i dag er den sport, der optager mest plads i medierne, samtidig med at eksempler fra spillet indgår som metaforer i vores dagligdagssprog. Når de danske regeringer fortæller, at alle i det danske skolesystem skal uddannes til at blive verdens bedste, og alle universitetsuddannede skal op blandt eliten, kan kritikerne henføre til, at det jo ikke kan lade sig gøre, at vi alle spiller i Superligaen. Derfor tales der nu om regulære eliteuniversiteter og eliteskoler, hvor særlige talenter kan blive plejet og udviklet. Talentudvikling handler i dag ikke udelukkende om fodbold og sport. Og i en masse sammenhænge gælder det jo stadig om at komme i mål.

Fodboldens plads i vores daglige billedsprog demonstrerer spilletts sejrsgang, og eksemplerne er talrige. Går vi til teatrets verden, ønskede Bertolt Brecht så tidligt som i 1926, at dramatikken ville få et lige så kyndigt publikum som fodbold. Et publikum, der var sammensat af alle grupper fra samfundet, og som ud fra deres indsigt i spillet ville være villige til at betale de højeste billetpriser, men til gengæld heller ikke kunne forventes at ville forholde sig fair til de af kulturens grene, der ville være i nedrykningsfare. For som Brecht selv formulerede det: »Et teater uden kontakt med sit publikum har ingen mening«.

Emnet for nærværende bog er fodboldens historie fra spillets tidligste former og grundlæggelse som en moderne sport i England sidst i 1800-tallet over dets globale udbredelse og sejrsgang frem til VM som vor tids største event. På samme måde, som andre kulturelle fænomener har deres egen historie, har fodbold det også, men fodbold er ud over kulturhistorie også politisk historie og samfundshistorie, og udblik her til præger i høj grad denne fremstilling.

Tidligt blev fodbold forbundet med det moderne samfunds underholdningsindustri. Dette skete allerede med etableringen af den professionelle liga i England i slutningen af det 19. århundrede, og især fra sidste halvdel af det 20. århundrede har fodbold bredt sig med en dynamisk kraft uden sidestykke til hele kloden. I de store fodboldlande som England, Tyskland, Frankrig, Argentina og Brasilien har fodboldens historie længe været genstand for uddannede historikers kritiske interesse, medens dette for Danmarks vedkommende stadigt drejer sig om et forholdsvis begrænset antal.

Nærværende bog fortæller fodboldens verdenshistorie ud fra en kritisk tilgang, men også båret af kærlighed til spillet. Derudover har fremstillingen en speciel dansk vinkel på problemstillingerne, eftersom dansk fodbolds egen historie og DBU's relationer til international fodbold inddrages som et gennemgående tema. På den måde fortælles således dels om de op- og nedture, der har præget dansk fodbold fra den første storhedstid ved international fodbolds begyndelse frem til i dag, og dels om de mere specifikke holdninger, DBU indtog i centrale problemer inden for det internationale samarbejde. Den litteratur og de kilder, der har ligget til grund for fremstillingen, præsenteres i bogens sidste afsnit, som eventuelt også vil kunne inspirere til videre læsning.

Fremstillingen er i udgangspunktet bygget kronologisk op, dog således at fundamentet for spillets udvikling til et verdensspil etableres i de tre første kapitler, hvor formningen af spillet som en moderne sport er genstand for kapitel 1, udbredelsen af spillet fra Storbritannien til kontinentet behandles i kapitel 2, den videre udbredelse til Sydamerika og andre dele af verdenen i kapitel 3. I disse første kapitler præsenteres samtidig også udviklingen af spillets nationale egenarter, samt den måde, hvorpå det kom til at indgå som bindemiddel mellem folket og staten specielt i en række lande med autoritære regeringer.

Etableringen af FIFA til at sikre spillets status og internationale samhörighed og organisationens samarbejde med IOC behandles i kapitel 4, medens kapitel 5 på baggrund af uoverensstemmelserne om amatørspørgsmålet mellem IOC og FIFA behandler de første verdensmesterskaber i mellemkrigstiden og den umiddelbare efterkrigstid.

Kapitel 6 og 7 følger, hvorledes fodboldspillets sejrsgang over hele kloden blev forbundet med en enorm medieinteresse og med en økonomisk vinding, som førte til en større og større magtposition for FIFA. I Kapitel 8 diskuteres derefter FIFA's og fodboldens placering i den nye verdensorden, hvor de såkaldte BRIK-lande – Brasilien, Rusland, Indien og Kina sammen med det arabiske Mellemøsten mere og mere kommer til at præge den internationale sportscene. I den sammenhæng rettes der et udblik mod de kommende verdensmesterskaber i fodbold i Rusland 2018 og Qatar 2022. I kapitel 9 behandles endelig en række af de mere gennemgående udviklingstendenser inden for fodboldspillet, samtidig med at ligheder og forskelle mellem IOC og FIFA – de indisputabelt mest magtfulde idrætsorganisationer – diskuteres.

Men lad os starte med at gå tilbage til begyndelsen i Storbritannien.

Kapitel 1

Da fodbold blev til sport

Udviklingen af den moderne sport begyndte i Storbritannien fra midten af 1800-tallet, hvor den faldt sammen med samfundets generelle modernisering. Det var en langstrakt proces, men nogle sportsgrenes undfangelse er alligevel lette at få øje på. Hvad angår moderne fodbold er en bestemt dato vigtig, nemlig den 26. oktober 1863, hvor en gruppe unge mænd fra den engelske middelklasse mødtes på Freemason Tavern i London for at grundlægge verdens første fodboldforbund, det såkaldte Football Association (FA), der også i dag står bag den engelske cupturnering. Stedet Freemason Tavern (frimurerkroen), hvor beslutningen blev truffet, var et udtryk for det nye forbunds sammenhæng med datidens progressive tanker, hvor medlemmer af frimurerloger stod centralt.

De unge mænd – og deres ligesindede overalt i Storbritannien – repræsenterede den gruppe, der både politisk og økonomisk i de næste årtier kom til at stå i spidsen for det britiske samfund. De var blevet formet til dette under deres ophold på de såkaldte public schools (kostskoler), hvor middelstandens unge blev opdraget til at udkonkurrere det engelske aristokrati på alle væsentlige pladser. Et led i denne proces var at skabe samhørighed og ens dannelsesidealer, og her kom fodbold til at spille en vigtig rolle.

Men begyndelsen var svær. Kostskoleeleverne havde godt nok lært fodboldspillet at kende, men i en række forskellige varianter, alt afhængig af om de havde gået på Eton, Harrow, Winchester, Rugby, Shrewsbury eller andre skoler. Efter at have afsluttet deres uddannelse, søgte de primært mod London-området for at arbejde, og her ville disse unge mænd gerne forsætte med at spille fodbold. Problemet var imidlertid, at man her mødte med- og modspillere, der havde forskellige udgaver af spillet med i bagagen, og det var netop for at skabe orden i dette kaos, at mødet på Freemason Tavern blev afholdt.

Kapitel 1

I 1863 vidste man ikke, at grundlæggelsen af Football Association skulle føre til det verdensspil, som fodbold siden er blevet. I første omgang drejede det sig om at gøre fodbold til en moderne sport med enslydende og anerkendte regler. En proces – som vi skal se i det følgende – hvor man groft sagt først tog spillet fra den brede befolkning for siden at give det tilbage i en ny udgave.

Folkefodbold, et traditionelt boldspil

Moderne fodbold blev skabt i Storbritannien, men forskellige udgaver af traditionelle boldspil har eksisteret siden tidernes morgen. Det ældste fund af bolde, lavet af træ, læder og papyrus, er fra Ægypten og dateret 2.000 år før Kristus, og i de ægyptiske pyramider er der afbildet ynglinge, der leger med bolde. Boldspil er også fundet i det gamle Kina,

De gamle boldspil kunne have mange ikklædninger, og ofte var de forbundet med parringsleg. Billedet viser en såkaldt palloneleg (boldleg) uden for en middelalderlig tysk by. Kobberstikket af Matthæus Merian den Gamle havde som ordspil: »Som det fremgår af billedet, bliver jomfruen skuffet«. Der var langt fra dette boldspil til engelsk folkefodbold.